

ZDRAVO DA STE

PREMIJERE

RAZGOVOR

PORTRET

FESTIVALI

MEDIJ

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

AKTUALNOSTI

TEORIJA

FOAJE

MI U SVJETU

NOVE KNJIGE

DRAMA

Na margini Brezovčeve režije *Kamov, smrtopis / Moulin Rouge* u ZKM-u, premijera 14. ožujka 2003.

Kad je Janko Polić godine 1910. umro u barcelonskoj bolnici "za nepoznate strance", nije napunio ni četvrt stoljeća. Za ljudski vijek to je malo. Četvrt stoljeća je, međutim, prošlo otkako sam napisao (zapisao po unutrašnjem diktatu) *Kamov, smrtopis*. Za krhkost (književnih) tragova to je dugo razdoblje. S pravom se moglo pitati: Što je uopće ostalo? Netko će se sjetiti koje od dviju predstava (Ristić, Mesarić), u neočišćenim bibliotekama može se pronaći moja knjiga *Kamov*. No, koga to uistinu zanima? Mi rišemo figure na pijesku. Valovi ih brišu.

No, hajde, nećemo sad pisati kantilene na temu polaznosti. Napose ne u vezi s Jankom Polićem koji je poživio svega 24 ljeta. Mi smo bili bolje sreće. Eto nas, živih i zdravih, u "mladoj klasičnoj dobi". Eto nas u dobi kad će drugi na nama vježbati svoju slobodu – osvajajući nas kao statue u svojim hramovima koje podižu samo zato da bi ih brže-bolje mogli rušiti, gestom herostratskom. Činili smo to i mi sami. Na nama se, dakle, "vrši" neka viša pravda. To je možda dosadno, ali je legitimno. Ako se sad tužimo na to da se na nas može pomokriti svako zbrčkano štene, sjetimo se da smo i sami lajali, koliko god smo samo mogli.

Ipak, *Kamov*, a donekle i *Kamov, smrtopis*, možda su i nešto više.

Kamova otkrili smo za sebe ("Prolog") sredinom sedamdesetih. Otkriće, poput munje, kao da je obasjalo sve što smo htjeli, a nismo mogli. Dionizijski val šezdeset osme davno se bio povukao, na žalu ostali su naplavine i utopljenici. Ali ta je šezdeset osma radila na stvari slo-

bode. Onda odjednom – *Kamov*! Najprije kao knjiga lirike, NJEGOVA knjiga, u obiteljskom legatu; naslijedio sam je od oca. Potom sve ostalo: *Kamov* koji uzima na se prokletstvo slobode, osvluje se ("ortopedija uspravnog hoda"), izopćuje samoga sebe, ali tako da sve ostale čini autsajderima... Postali smo odjednom silno znatizeljni. Kopali smo, osiguravali tragove (*Kamov* za to baš nije mario). Tako je nastao *Kamov, smrtopis*, i odmah je čitan kao manifest generacije u neuspjelom pokušaju da se politički i kulturno rodi. *Kamov* je o slobodi, o onom nerođenom... Od tog vremena do danas svakojake su se sablasti došle predstaviti kao da su sloboda sama. Hrvatska politika i kultura jedva da su ista drugo nego niz skandaloznih slučajeve lažnog predstavljanja.

Ali čežnja koja je nosila *Kamov, smrtopis* smjesta je prepoznata. Kompetentni autori pisali su o ovoj drami iz svojih autorskih pozicija. Mali florilegij citata ovih autora (na prvom mjestu Brečić, ali i Mani Gotovac, Gašparović, Mrkonjić...) u programskoj knjižici ZKM-ove predstave pokušava dokumentirati, onako izdaleka, kako se odgovorno nekoć kod nas pisalo o teatru.

Nakon četvrt stoljeća *Kamov* je došao u ZKM izdaleka, pjevajući.

U mjuziklu se svira, pjeva i pleše. Davno sam na Broadwayu gledao mjuzikle, ostavši potpuno zapanjen tehničkom zahtjevnosti izvedbi.

Naravno da se ZKM ne može natjecati s Broadwayem, a opet, mnogi su nakon premijere čupkali svoje pametne brade, mrmļajući nešto kao – vidi, vidi, tko bi to

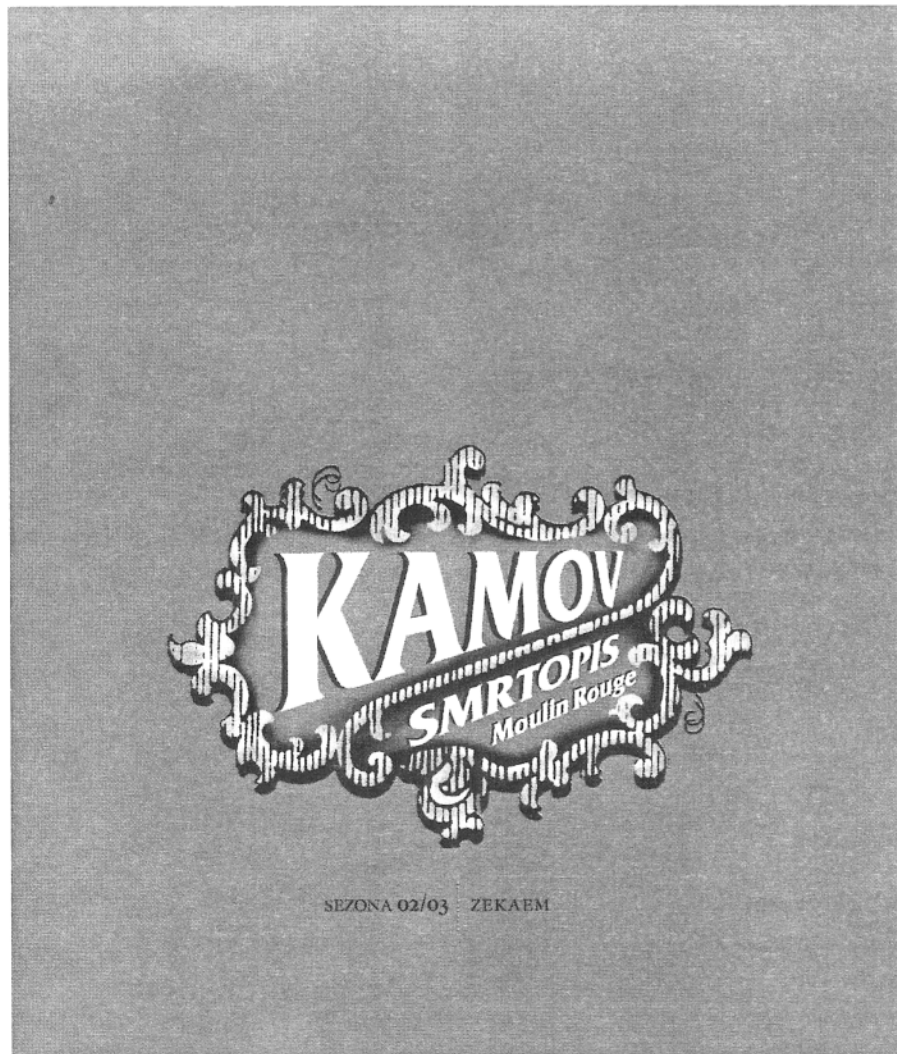
pomislio? Jedan od mjuzikala koji sam tada vidio (sredinom osamdesetih) zvao se *Sunday in the Park with George* i bijaše pun najmračnije metafizike. Kao ljevičar, išao sam u Ameriku gledati sve ono što sam držao najmračnijim klišejima.

U međuvremenu moje se nepovjerenje prema "američkim vrijednostima" još tako produbilo da mi se u posljednje vrijeme gotovo gadi uopće govoriti engleski. Ali tada na Broadwayu, i ja sam čupkao svoju umnu bradu i

mrmljao nešto kao: gle, gle, ovo je ipak moćno.

Prijevara? U celofan upakirana estetička, politička laž? Moglo bi se i tako misliti. Ali stvari nisu baš tako crno-bijelo jednostavne. Ernst Bloch (to je onaj koji je pisao o ovdje citiranoj "ortopediji uspravnog hoda"), pred nadirućim fašizmom, procijenio je ovako: Ljevica dopušta da cijelu sferu osjećaja (sentimenta) preuzmu neprijatelji razuma. Što se onda s tim osjećajima može učiniti, svak može vidjeti, čak i na primjeru hrvatske ulice iz najnovijeg doba.

DJEVOJKE HISPANSKE!

Brezovec je u prvim razgovorima signalizirao da kani pojačati ljubavnu priču (Kitty-Kamov) iz drame te se ujedno pokloniti hrvatskoj estradi, a u jakom oslonu na jedan vrlo poznati film... Ja vam baš ne idem u kino. *Moulin Rouge* gledao sam jedan jedini put, u autobusu (!), sa svojim ansamblom, na povratku s jednoga gostovanja.

Ali izvrsno pamtim kako je grad znao opustjeti u doba festivala "lakih nota"... Bilo je to herojsko doba televizijske ere, a estrada bijaše nesumnjiva kulturna činjenica. Na primjer, šansone Arsena Dedića moram priznati kao konstitutivna iskustva moje mladosti, nužne "priručnike" za ono što se kod Thomasa Manna krsti kao "nered i rana bol". Branko Brezovec, s kojim sam zajedno prošao vrlo složeno, teško i bogato iskustvo rada na Krležinom *Meštru sviju hulja*, pred-

stavi kojom je izvršen temeljni posao misaone, političke i estetske orijentacije ZKM-a (uz zadržavanje drugačijih, pa i suprotnih koncepata), čovjek je koji zna "odgovorno sanjati". Nas dvojica znamo što se sa sentimentom može, a što se ipak ne može. Otud je njegovo čitanje drame *Kamov, smrtopis* upravo pokazivanje jednoga bogatstva u ograničenjima.

Brezovec se zna prigušiti, iako to nitko ne vjeruje, dakle, čak se i obuzdati, kad se podij ima otvoriti jednoj bitnoj i određujućoj raspravi: to su u njegovom čitanju moje drame, na primjer, prizori kada Janko Polić razgovara s neuspjelim primjerkom hrvatskog sotone... Još jedan, uz Telalovića i Danijela Ljuboju, glumački *trouville*: njegovo je ime Petar Leventić. U tom je smislu Brezovčeva uporaba žanra *mjuzikla* inteligentna uporaba koja ga zapravo *prokazuje!* Sjajna scena antikatoličke pobune (pobune protiv popova i crkve, ali ne protiv Boga kojega Kamov i te kako traži pa već na prvom koraku čak i sreće "na senjskoj livadi") ne bi bila moguća u "pravom" *mjuziklu*. Osobito bi bila nemoguća za mene antologijska scena "hrvatske pučke glume", koju je Brezovec jako produbio, podijelivši Protićeve histrione prema *castingu* Jankova "obiteljskog romana"... Scena je svojedobno pisana kao estetički manifest, i Brezovec je režira kao takvu, ugradivši u nju svu žestinu svoje vlastite antigavellijanske pobune... Od koje se neumrlom Branku Gavelli ništa bolje nije moglo dogoditi. Sama ova scena, da jedan Petar Brečić u svojoj vječnosti ne ima prečega posla, mogla bi biti tematom sveobuhvatne analize "hrvatske kazališne laži"... Na njezinu kraju, a to je isto tako upisano rukom nevoljnoga pisca (tako kažu, tako me od Brezovca brane svojom "prijateljskom vatrom"), "kazališna laž" izravno uvire u temeljniju društvenu i političku laž, u trenucima kad se laž *mjuzikla* konfrontira s povijesnom laži pojmljenom kao romantična opera... I nije bez nerva i verva, pa i neke zaigrane ljepote, kad u tom trenutku, neočekivano, nevoljni okradeni mesar gladnim glumcima vrati šunku rekonkvista koje bijaše već izvedena... Ja bih sam na tom jednom malom i nevažnom mjestu koje je svima promaklo mogao izvesti cijelu analizu o ograničenjima "apsolutne kritike" u jednoj sredini u kojoj se toliko toga jednostavno nije odvijalo, razvilo... Naše su trgovačke kuće "vlaško-uličanske" jedva jednokatnice...

Ali zato je prethodna scena hrvatske pivnice (krčme?) potpuna analiza svih hrvatskih podjela do današnjega dana. Godine šezdeset osme i sedamdeset prve podjele u *gremijima* hrvatskih sveučilištaraca potpuno se poklapaju s podjelama iz recimo 1905.; a i jedna i druga goto-

vo su identična s današnjim podjelama klupa u hrvatskom Saboru! Tema nerođene generacije možda je jedina prava hrvatska tema. Nema u toj procjeni sreće, već jedino istine.

Kamov je, dakle, došao u ZKM izdaleka, pjevajući. Šest mjeseci, nikako ne manje "robije s teškim radom". Prilično je poznato da ja, otkako sam početkom 2001. došao u ZKM, u njemu i spavam, kao "fantom u operi". Kazati da se *Kamov, smrtopis / Moulin Rouge* mogao u ZKM ušuljati mimo mojega znanja, naprosto je bizarno. Naprotiv, raspjevani i izdaleka dolazeći Kamov sve nas je jako veselio. *Kamov, smrtopis* u Brezovčevoj koncepciji i režiji nekako je *polijepio* Kuću. Janko Polić Kamov, kao *strašno dijete (enfant terrible)* hrvatske književnosti, kao predstava u ZKM-u jest čedo ljubavi. Tko za te stvari nije potpuno slijep i gluh može to osjetiti po fluidu kojom ona zrači. Ostali kognitivni dobici (Brecht je inzistirao na "užitku u spoznaji") zapravo su, koliko god značajni, nusprodukti. Jedino ansambl ZKM može u ovom trenutku hrvatskoga glumišta napraviti takvu predstavu, i to je činjenica na koju sam silno ponosan.

Predstavom Zagrebu i Hrvatskoj pokazujemo i jednog vrlo mladog glumca, u dobi Janka Polića (!), a njegovo tumačenje lika iz moje drame ima za mene snagu objave. Jasmin Telalović je taj novi Kamov, kao što je to, prije četvrt stoljeća, bio Božidar Alić. Koliko je do mene došlo, ovaj potonji nije baš dobro podnio tu činjenicu – neka to ide na njegovu dušu. Jasmin je našao onu teško odredivu mjeru u jednom bezmjerju – između snage i nježnosti, pa čak i mjesto za humor. Cijela je predstava – *horribile dictu!* – malo *maskulinija*, muškija, maše se u našoj predstavi koječim što obično ima ostati u gaćama – ali to je Janko Polić. On je slavio ljepotu hispanskih djevojaka gdje god ju je našao, a to je bilo svugdje.

Budući da je ovdje na djelu "moj ansambl" *at it's best*, u najboljem svjetlu, nije dakako umjesno da ja ulazim u tanju analizu glumačkih doprinosa, iako bih to inače rado učinio. Sigurno će ostati upamćen veličanstveni Pahorov Maestro Protić, ili Majka Nataše Dorčić... Davno je Petar Brečić pisao o invokaciji dugoga vokala u njezinu dozivanju sina iz onostranosti, smrti: Jaaaanko! Dorčićka je to izvela na način koji radi oko kičme. Ako Petar čuje, sigurno se veseli. Čitajući što nam pišu, tako bismo ga rado dozvali, kao što majci u komadu, u početnoj sceni, uspijeva...

Prije finalne scene, potomstvo, politika, književna kritika... izriču svoj sud, nakon što ga je netom prije izrekla Crkva, u Hrvatskoj jedini pravi zakupnik i kontrolor onostranosti, vječnosti. Brezovec je ushtio da to bude pomalo

PREMIJERE

RAZGOVOR

PORTRET

FESTIVALI

MEDUI

VOX

HISTRIONIS

MEDUNARODNA

SCENA

AKTUALNOSTI

TEORUA

FOAJE

MI U SVUETU

NOVE KNJIGE

DRAMA

i nad mojim grobom. Ja nemam ništa protiv. Kada je 1969. izvedena moja prva drama *Minigolf*, tako su me temeljito pokopali da na Mirogoju nikad nije bilo ljepšega ukopa. A eto me u punom zdravlju. Brezovec je, u veliku scenu koja prethodi jednoj očajničkoj (ljevičarskoj?) gesti – osvajanja barcelonskog arsenala u osvitlu Njezina Veličanstva Anarhije (a mnogo prije boljševizma, socijalizma, komunizma), interpolirao crnu misu i za moju malenkost u vidu jedne male pakosti hrvatskoga klera... Tko ima oči može u tome vidjeti "zabranu obavljanja profesije" koju mi je blaženopočivajući monsinjor Tamarut izrekao u riječkoj katedrali, a kao uvod u odbijenicu nevoljnog Tuđmanova ministra (ministranta?). Inače neizlječiva postmoderna ovaj postupak "samocitiranja" odobrava i potiče. Ne zaboravimo da je Heiner Müller u svoju *Hamletmašinu*, kao samocitat na kvadrat, interpolirao vlastitu fotografiju.

Sud potomstva, Crkve i kritike nad Kamovom jest negativan. Izriče ga Vlast, bespolna i ružna. Ogromna je hrabrost glumice (Marica Vidušić) pokazati takav lik, kojemu je podloga tiranin Hédervary, koji isto tako može biti protipom svih ostalih usrećitelja Hrvatske, sve do bliske prošlosti. Zadnja riječ pripada uterusu koji "zijeve kao grob", kao što kao grob zijeve doista veličanstvena scenografija (Željka Zorice) kad se jednom, nakon Polićeva poziva "Ne buljite u mene kao impresionizam", rastvori kao veliki mauzolej. Mi, koji "živimo od nagodbe", još se nismo rodili. U tu bi tvrdnju svoju muku mogle učitati i nove generacije. Ničeg novog pod Suncem, osim samoga Sunca. Sunce pobune uvijek je novo, čak i kad o tome nema pojma. Mislim da će zato Kamov i dalje zadržavljivati.

Finalna scena Brezovčeve predstave za mene ide u red njezinih najljepših scena. Nakon presude, i male odgode koju iznuduje Kamovljevi prkos ("Nije gotovo kad je gotovo..."), on ipak umire... To se konstatira na njemu nepoznatom jeziku, među nepoznatim ljudima... Zatim se nad Kamovom pjeva, pak se i on sam pridize... Zbiva se nešto poput *žrtve na grobu*, dače, ljevanice (*libatio*). Teatar ovdje dodiruje vrlo elementarna, generička iskustva naše vrste. Sve su velike kulture baš po tome velike što su iznašle načine kako izaći nakraj s činjenicom odlaska, smrti. Ovdje se jede smrt, pa već po tome ono što se jede nema ama baš nikakve veze s konzumizmom u smislu potrošačkog *affluent society*... Pjeva se o prolaznosti, zaziva se mitski prostor (Makedonija, to je nigdje, ali to je u "konkretnom glumačkom materijalu" i Kitty puna ljubavi, mraka i "zapriječene žudnje" Suzane Brezovec, koja je Makedonka), i svi bivamo opomenuti da, kako bi kazao pjesnik, "ne idemo maleni ispod zvijezda". Čak i kad pokušavamo pisati kazališne kritike.

Htio bih na kraju javno zahvaliti "svoje-mu" ansamblu, a naravno i tehničarima ZKM-a, te drugim "pratećim službama", na učinku koji se zove *Kamov, smrtopis / Moulin Rouge* u ZKM-u.

SLOBODAN ŠNAJDER
ZEKAEM PREMIJERA 14./15.03. 2003

Kamov, smrtopis

MOULIN ROUGE

REDATELJ: *Branko Brezovec*

GLAZBA*: *Marijan Nekak*
POKRET: *Jasna Frankić-Brkljačić*
SCENOGRAF: *Željka Zorica*
KOSTIMOGRAF: *Doris Kristić*
DRAMATURG: *Gordana Vuuk*
GLAZBENI DRAMATURG: *Dario Bulić*
OBLIKOVANJE SVJETLA: *Oltivje Marešić*
OBLIKOVANJE ZVUKA: *Franjo Vlahović*
SURADNIK REDATELJA: *Anica Tomić*

IZVRŠNI PRODUCENT: *Slavko Zajović*
INSPICIJENT: *Stella Švacov*

ULOGE: GEMMA POLIĆ: *Nataša Dorić*; ANTE POLIĆ/KRANJČEVIĆ: *Zoran Čubrilo*
VLADIMIR POLIĆ/NEPOZNATI: *Petar Leventić*; MILUTIN POLIĆ/DIONIS: *Filip Nola*
JANKO POLIĆ KAMOV: *Jasmin Telalović*; KITTY: *Suzana Brezovec*; MIHA: *Pjer Meničanin*
DJEČAK IZ OŽEGOVIĆANUMA: *Davor Borčić*; PATER BERNARD: *Daniel Ljuboja*
KHUEN HÉDERVÁRY: *Marica Vidušić*; MAESTRO PROTIC: *Galliano Pahor*
COLOMBINA: *Katarina Distrović-Darvas*; ANTUN GUSTAV MATOŠ: *Damir Saban*
LEONARD PARKASSY: *Siniša Miletić*; TOULOUSE LAUTREC/KATALONAG: *Marinko Maričić-Mis*
JEDAN SLATKI DJEČAK: *Jakša Bešker / Igor Orešević*

CHORUS LINE: *Dora Polić / Dina Ekštajn / Andreja Široki / Anica Tomić*

ZABAVNI ORKESTAR BOLNICE SANTA CRUZ:
Miroslav Barać / Zoran Jaček
Marija Zupić / Srećko Zubak

DIRIGENT: *Filip Pavišić*

